

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ**

Генсіцький Юрій Дмитрович

УДК 141:379.823

**МЕДІАФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД
ДО ПРЕОБРАЖЕННЯ ЛЮДИНИ**

09.00.09 – філософія науки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті біоресурсів і природокористування України МОН України, кафедра філософії.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Лук'янець Валентин Сергійович,
Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України,
головний науковий співробітник.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
Іщенко Юрій Анатолійович,
Центр гуманітарної освіти НАН України, завідувач відділу
«Наукові і освітянські методології та практики»;

кандидат філософських наук
Остапенко Борис Іванович,
Національна медична академія післядипломної освіти
імені П.Л. Шупика МОЗ України, доцент кафедри філософії.

Захист дисертації відбудеться 24 листопада 2017 р. о 14:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.161.01 Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розіслано « ____ » жовтня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор філософських наук

Т.В. Гардашук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Інтерес філософів, антропологів, соціологів до медіафілософського підходу – характерна особливість ХХІ століття. Інтернет, мобільна електронна телефонія, обчислювальні хмари, Grid-мережі, Інтернет розумних речей, глобальні комп'ютерні Smart-мережі міжлюдських і міжмашинних комунікацій виконують роль медіа, тобто посередника між людством та світом незвіданого. На базі революційних досягнень NBICS-технологій індустрія електронних медіа перетворюється на потужний фактор, що розширює межі можливостей когнітивно-перетворювальної діяльності людини. Сьогодні електронні медіа активно використовуються як соціогуманітарні технології для перетворення найважливіших сфер життєдіяльності цивілізації (комунікації, науки, бізнесу, освіти, охорони здоров'я тощо).

Для оцінки та прогнозування наслідків перетворень здібностей людини важливо враховувати те, що в багатовіковій історії медіа, електронні медіа – це лише один з етапів. Грандіозні перетворення усіх сфер діяльності сучасної цивілізації, які ініціюють електронні медіа, спонукають соціогуманітаріїв по-новому осмислювати антропологічне значення всіх попередніх «медіа».

З найдавніших часів і до наших днів виникнення кожного нового типу медіа (усного мовлення, писемності, книжкового друку, транспортних мереж, радіомереж, Інтернету, обчислювальних хмар, Grid-мереж, Інтернету розумних речей, комп'ютерних мереж міжлюдської і міжмашинної комунікації) масштабно і багатопланово змінювало людське буття в повноті всіх його вимірів. Саме тому комплекс проблем, що стосуються створення і використання різноманітних медіа в усі часи, виконував роль своєрідної «осі», навколо якої оберталася філософсько-гуманітарна думка.

Ключове для дисертаційного дослідження слово преображення – полісемантичне. У релігійних контекстах воно означає зміну якостей людини під впливом божественної благодаті, тобто божественної енергії. Таке перетворення відбувається завдяки різним релігійним практикам, ритуалам або під час відвідування священних місць – церков, храмів та інших культових споруд. У соціокультурних контекстах це слово означає цілеспрямоване перетворення людини за допомогою різноманітних соціально-гуманітарних практик. В умовах сучасних науково-технологічних революцій таке преображення людини здійснюється за допомогою медіатехнологій.

Галузь філософії, яка осмислює багатовіковий процес преображень людини, здійснюваний за допомогою різноманітних медіа, називається медіафілософією. Неологізм «медіафілософський підхід до преображення

людини» означає рефлексію над розвитком соціогуманітарних практик, здійснюваних за допомогою різноманітних медіа.

Сучасні дискусії про медіафілософський підхід до преображення людини – це новий етап розвитку дискурсу М. Маклюєна про перехід до біо-психо-соціо-медіа-інженерійних розширень можливостей людини, котрі здійснюються нині за допомогою індустрії інтелектуальних речей. Створювана згаданими засобами медіасфера, в яку занурюється людське буття, стає керованою, а це означає, що вона стає соціогуманітарною технологією для перетворення:

- глобального соціально-природного середовища існування людини;
- загальнопланетарного медіакомунікаційного простору, в якому виникають і взаємодіють різноманітні соціокультурні практики професійних і конфесійних спільнот;
- інструментального-транскомунікаційного середовища міжмашинних взаємодій;
- усього комплексу біо-психо-соціо-антропологічних вимірів людини.

Оскільки медіасфера, в яку занурюється людське буття, стає потужнішою, воно зазнає все більш кардинальних трансформацій. Відповідно, постають такі проблеми:

- Як саме людина розпоряджається могутніми електронними медіа?
- Для досягнення яких соціогуманітарних цілей використовуються сьогодні медіатехнології?
- Якими можуть бути довготривалі соціогуманітарні наслідки практики їх використання?

Отже, виникнення і стрімкий прогрес індустрії медіатехнологій призвели до істотних змін в осмисленні становища людини у світі. В контексті медіафілософського підходу людина осмислюється інакше, ніж в рамках біологічної антропології. У рамках медіафілософського підходу слово «медіа» означає будь-які засоби (фізичні, хімічні, біологічні, психічні і т.д.), які розширюють межі фізичних, комунікаційних, когнітивних, освітніх можливостей людини. Розвиток технопарку медіазасобів, що створюються внаслідок прогресу наукових знань, породжує різноманітні медіатехніки для перетворення соціальної дійсності у всій її тотальності. На відміну від феномену «медіа», коріння якого сягає доби виникнення усного мовлення та найпримітивніших кам'яних знарядь, електронна «медіатехніка» виникає в часи, коли людина вже почала створювати те, що після Л. Мемфорда прийнято називати «мегамашинами» (великими ієрархічними соціальними організаціями).

У кожен історичну епоху практика використання нових медіа занурює людство в інакше середовище соціальних взаємодій, яка активно впливає на людей та їхні біо-психо-соціо-антропологічні здібності. Це означає, що,

розвиваючи медіатехніки кожної епохи, її творці тим самим здійснюють перетворення всього комплексу біо-психо-соціо-антропологічних здібностей людини. Саме тому медіа завжди були, є і будуть соціогуманітарними технологіями для перетворення людини в повноті всіх її біо-психо-соціо-антропологічних вимірів.

Людина NBICS-технологічної цивілізації, яка користується Інтернетом, обчислювальними хмарами, Grid-мережами, Інтернетом розумних речей, комп'ютерними мережами міжлюдської і міжмашинної комунікації, мислить і діє не так, як це робила людина, що не є користувачем цих медіа. Саме ця відмінність життєдіяльності людини, що вільно користується новітніми досягненнями «медіатехніки», доводить реальність процесу нинішніх медіаперетворень людини.

Дискусії сучасних філософів, антропологів, соціологів та інших гуманітаріїв з цих питань свідчать про те, що багатовіковий процес перетворення Homo sapiens, здійснюваний за допомогою все більш могутніх «медіа», нині далекий від свого завершення. Новітня соціально-гуманітарна інженерія продовжує цей багатовіковий процес перетворення людини за допомогою кластеру медіатехнологій.

При всіх глобальних досягненнях наук, що вивчають процес становлення медіасвіту, наука наших днів не здатна передбачити всю специфіку екзистенціальної ситуації, в яку новітня медіатехніка спрямовує NBICS-технологічну цивілізацію. Перспективи медіамережевих перетворень людини багато в чому є невизначеними з високим рівнем непрогнозованості. Створювані гаджети постійного підключення користувачів до глобальних комп'ютерних мереж міжлюдської і міжмашинної комунікації кардинально змінюють усі сфери когнітивно-перетворювальної діяльності людей. Сьогодні ми не знаємо, який образ людини буде сформований новими комп'ютерно-мережевими медіа, що виникають на наших очах, і прийде на зміну образу нинішньої людини.

Усім цим і обумовлюється актуальність дисертаційного дослідження.

Мета: визначити вплив сучасних медіа на глобальне соціально-природне середовище існування людини.

Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання таких **завдань:**

- окреслити зміни, які відбувається з людиною в сучасному медіасередовищі;
- з'ясувати, для досягнення яких соціогуманітарних завдань можна використовувати медіа;
- визначити кореляцію між змінами людського буття та еволюцією медіасфери;

- проаналізувати вплив медіа на буття людини в умовах сучасної цивілізації;

- дослідити вплив сучасних медіатехнологій на трансформацію інфраструктури науки.

Об'єкт дослідження: медіафілософський підхід як новітня тенденція сучасної філософії.

Предмет дослідження: роль медіафілософського підходу в дослідженні процесів преображення людини.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові принципи систематизації та узагальнення джерельної та фактологічної бази досліджень проблеми преображення людини під впливом сучасних медіа, розробка інструментарію відповідно до особливостей предмета, об'єкта, джерельної бази. Системно-структурний метод використовується для аналізу розвитку медіафілософської думки та векторів становлення медіафілософії. Методологічний плюралізм, подолання розриву між об'єктом і суб'єктом пізнання застосовуються під час аналізу впливу сучасних медіа на буття людини.

Міждисциплінарний підхід дозволяє комплексно проаналізувати соціально-гуманітарний функціонал медіа з залученням наукових розробок із галузей філософії, соціології, психології, кібернетики, інформатики, інженерії. Сучасні компаративістські методи формують методологічну базу філософсько-антропологічного аналізу формування сучасного медіасередовища, його впливу на суспільство та весь комплекс біо-психо-соціо-антропологічних вимірів людини. Медіафілософський підхід ліг в основу аналізу преображення людини під впливом сучасних медіа.

Теоретичну базу дослідження складають фундаментальні та прикладні дослідження в галузі медіафілософії, філософської антропології, філософії науки.

Тематизація і концептуалізація медіафілософії аналізуються у працях Н. Больца, Л. Візінга, Л. Енгеля, Ф. Кіттлера, С. Кремер, Р. Марграйтера, Д. Мерша, С. Мюнкера, О. Реслера, М. Сандботе, Г. Толена, М. Фогеля та інших.

Про формування нової медіареальності, що репрезентована «глобальним селом», йдеться в М. Маклюена. Проблема обґрунтування легітимності медіафілософії знайшла своє ґрунтовно комплексне вирішення в шести відповідях на питання «Що таке медіафілософія» Л. Візінга. С. Мюнкер досліджує проблему медіального повороту, понятійні проблеми, що виникли внаслідок використання і поширення електронних і цифрових медіа. Концепт віртуальної реальності, його соціогуманітарний потенціал досліджуються в працях Д. Дойча, Н. Лумана, М. Паетау, Д. Сивкова, С. Хоружого. Розвиток конвергентних технологій та його вплив на соціоприродне середовище

аналізуються в працях У. Бейнбриджа, В. Лук'янця, Д. Медведєва, В. Прайд, С. Родзіна, М. Роко, І. Титаренко, І. Алексєєвої.

Систематизована історія медіафілософії запропонована В. Савчуком, який є фундатором медіафілософського дискурсу на пострадянському просторі. Проблема трансгуманізму, преображення людини в постлюдину досліджується М. Епштейном, В. Лук'янцем, Т. Петерсом, Ф. Фукуямою, С. Хоружим.

Комплексний аналіз Інтернету розумних речей здійснено в роботах Р. ван Краненбурга. Проблема застосування штучно створених кіберфізичних систем аналізується Дж. Вейценбаумом, Р. Курцвейлом, В. Лук'янцем, Дж. Маккарті, А. Тюрінгом.

Концептуальні та методологічні основи дослідження сенсорних технологій в життєдіяльності людини розглядаються у працях Д. Джиоєвої та О. Камалової, Є. Папченка. Аналіз підходів до моделювання сенсорних мереж аналізується в працях А. Дорошенка. Проблема створення нових органів чуття на базі біосенсорних технологій досліджується в працях С. Варфоломєєвої.

Аналізові змісту наукомістких технологій, їх впливу на трансформацію науки та суспільства присвячено роботи Т. Гардашук, Ю. Іщенко, М. Кисельова, В. Лук'янця, Б. Остапенка, та ін. Соціогуманітарні наслідки формування інформаційного суспільства доби постмодерну досліджуються в працях Т. Гардашук, О. Гомілко, М. Кисельова, Н. Лумана, М. Поповича, Н. Хамітова.

Проблема інформаційних технологій в сучасному суспільстві розкривається в дослідженнях О. Журавльової, М. Кастельс. Дж. Грей, А. Сзалай розглядають розвиток методології та інфраструктури науки в контексті їх співвідношення з обсягами даних.

Наукова новизна дисертаційного дослідження дисертаційного дослідження полягає в тому, що розкрито евристичний потенціал медіафілософського підходу до аналізу проблеми преображення людини, який полягає в обґрунтуванні визначального впливу сучасних медіа та сформованого ними медіасередовища на різні аспекти буття людини.

Наукова новизна одержаних результатів конкретизується в таких положеннях:

Вперше:

- показано, що в умовах сучасних науково-технологічних революцій (сенсорно-технологічної, комп'ютерно-медійної, «Big Data»-революції, NBICS-революції) медіафілософська рефлексія над процесом розширення обрив культурного космосу людини стає необхідною умовою його самозбереження у світі нелінійної складності;

- проаналізовано вплив новітніх науково-технологічних революцій на сучасну соціогуманітарну практику преображення людини, що проявляється в трансформації всіх сфер існування людини в сучасному медіасередовищі;

- показано, що такі медіатехнології, як техно-сенсорика, штучний інтелект спільного користування, стають головними чинниками прискорення науково-технологічної експансії у сучасному культурному космосі.

Уточнено:

- визначення філософського підходу, що розглядає медіатехнологічно перетворену людину не тільки як виробничу силу медіа-інформаційного суспільства, а й як головний суб'єкт глобальних оновлень усіх сфер когнітивно-перетворювальної діяльності техногенної цивілізації;

- зміст поняття «Big Data Science», а саме показано, що воно описує зміст медіакогнітивних практик, які суттєво перетворили методологію та інфраструктуру новітньої науки.

Набуло подальшого розвитку:

- філософсько-антропологічне розуміння того, що новітні медіамережі перетворюють не тільки глобальне соціоприродне середовище буття людини, але й преображають саму людину в повноті всіх її біо-психо-соціо-духовних вимірів.

Практичне та теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у тому, що воно розширює світоглядні межі філософського розуміння довготривалого процесу преображення людини під впливом сучасних медіа. Результати дослідження можуть слугувати теоретичною базою для подальших досліджень формування медіареальності та впливу сучасних медіа на дослідницьку діяльність. Висновки, сформульовані в дисертації, сприяють глибшому осмисленню впливу медіатехнологій на всі виміри буття людини. Матеріали дисертації, її положення та результати можуть бути використані при розробці нормативного курсу філософії та спецкурсів із філософії науки.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри філософії Національного університету біоресурсів та природокористування України. Положення роботи було викладено на наукових конференціях: III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (Дніпропетровськ, 29 листопада 2014 р.), VI Міжнародної науково-практичної конференції «Діалог культур: Україна – Греція» (Київ, 21–22 вересня 2015 р.), V Міжнародної наукової конференції «Антропологічні виміри філософських досліджень» (Дніпропетровськ, 14–15 квітня 2016 р.).

Публікації. Основні положення і результати дослідження висвітлено у 12 наукових публікаціях, із яких 3 статті у наукових фахових виданнях України,

2 статті у науковому фаховому виданні України, включеному до міжнародних наукометричних баз даних, 1 стаття у науковому виданні України, включеному до міжнародних наукометричних баз даних, 3 статті в інших наукових виданнях, 3 тез наукових доповідей.

Структура роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, двох розділів з внутрішнім поділом на підрозділи, висновків, списку використаної літератури. Загальний обсяг дисертації складає 184 сторінки, з яких список використаних джерел – 19 сторінок (167 позицій).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **«Вступі»** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито стан розробленості проблеми преображення людини під впливом сучасних медіа, визначено мету й завдання дослідження, сформульовано об'єкт, предмет та теоретико-методологічні засади дослідження, розкрито та окреслено теоретичне й практичне значення дисертації, надано інформацію про її апробацію, описано структуру дослідження.

У першому розділі **«Базові концепти медіафілософії»** розкривається зміст ключових понять медіафілософії, аналізуються підходи до осмислення медіафілософії та її концептів, з огляду на розвиток сучасних медіа.

Підрозділ 1.1. «Ідейні джерела та ключові концепти медіафілософії» присвячений аналізу підвалин формування концептів «медіа» та «медіафілософія» в соціогуманітаристиці. На підставі аналізу теоретичних засад становлення медіафілософії, а також огляду основних джерел медіафілософського підходу, стверджується, що «медіа» – це тема багатовікової рефлексії філософів. У XXI столітті когнітивна практика такої рефлексії інституалізується в особливу галузь філософії, для означення якої використовують неологізм «медіафілософія» (Н. Больц, Л. Візінг, Л. Енгель, Ф. Кітлер, С. Кремер, Р. Марграйтер, Д. Мерш, С. Мюнкер, О. Реслер, М. Сандботе, Г. Толен, М. Фогель). Охоплюючи безліч різних видів «медіа» (мова, писемність, друкарство, електронний друк тощо), цей феномен сьогодні осмислений далеко не повно. Про це свідчать гострі дискусії стосовно соціогуманітарного функціоналу медіа, про його багатоплановий вплив на весь комплекс біо-психо-соціальних здібностей людини. Перехід до епохи сучасних медіа оцінюється як соціально-технологічна революція, що породжує амбівалентні та непрогнозовані наслідки зміни глобального соціоприродного середовища існування людини. Складний комплекс проблем, що стосуються екзистенційного становища людини в новому медіасередовищі, породжується

новітніми науково-технологічними революціями, цілком закономірно зміщується нині в епіцентр проблемного поля гуманітаристики XXI століття.

Розглядається філософський дискурс становлення медіафілософії як філософії епохи нових медіа, яке відбувалося в двох онтологічно єдиних площинах: поява нових типів електронних медіа, медіатизація науки і техніки; утвердження медіадискурсу в філософських дослідженнях, в результаті чого з'являється нова онтологія реальності – медіареальність (В. Савчук).

Стверджується, що розуміння медіа і їхнє місце в сучасній гуманітаристиці зумовлюється тим, що розуміння медіа, дослідження їх соціогуманітарного потенціалу обмежується соціологічним концептом телекомунікацій та мас-медіа. Антропологічне розуміння медіа криється не в матеріальному предметі, що технічно забезпечує функціонування медіа, а в тому, що медіа є тим, що опосередковує взаємодію, при цьому медіа включене в те, зв'язок чого опосередковує.

Підрозділ 1.2. «Проблема медіареальності в медіафілософському дискурсі» присвячений дослідженню підходу до осмислення концепту медіареальності. Доведено, що людські відносини усе більше опосередковуються медіатехнологічними посередниками, потрапляючи в залежність від них, а суспільство втрачає свою інтерактивну самостійність в медіасередовищі, сформованому сучасними медіа.

Стверджується, що медіа не тільки створюють медіареальність, а й здійснюють себе в ній, визначають параметри людського існування в ній, знаходячись як зовні, так і всередині людини. Таке розуміння ставить під сумнів здатність людини об'єктивно та критично оцінювати взаємодію з медіа, що призводить до непомічених трансформацій в людині та суспільстві, зміні характеру комунікацій. Отже, медіареальність постає функцією суспільства, що характерна для певного історичного типу цього суспільства, констатуючи взаємовідношення людини, природи та техніки, що репрезентується пануючим типом комунікації. Медіареальність як онтологічна умова існування людини, формує та визначає дійсність дійсного. Нові медіа породжують трансформованого медіасуб'єкта й іншу реальність, головними характеристиками якої стають мобільність, відкритість, нестабільність. Людина, занурюючись у простір медіареальності перетворюється на пасивного учасника того, що відбувається, оскільки взаємодія з сучасними медіатехнологіями не потребує постійної роботи тих пізнавальних процесів, які супроводжують активну участь у когнітивному процесі (Д. Дойч, М. Маклюен, В. Савчук).

Підрозділ 1.3. «Вплив NBICS-революцій на становлення новітніх електронно-мережових «медіаторів» присвячений аналізу соціогуманітарних наслідків розвитку конвергентних технологій, розширення когнітивно-

перетворювальних можливостей людини. Стверджується, що сучасне медіатехнічне середовище представлене сучасними, інтегрованими конвергентними технологіями нової технологічної революції або NBICS-революції.

Показано, що сучасне медіатехнічне середовище – це якісно новий етап трансформації медіасередовища, оскільки йдеться не лише про інтенсифікацію рівня розвитку науки і техніки, нові структури суспільного життя і способи організації виробництва, а й про формування нових форм соціальності, ціннісних орієнтирів, розуміння суті природи людини, її преображення. NBICS-технології задають нову стратегію розвитку цивілізації, а потенційні наслідки потребують гуманітарного осмислення, як щодо перспектив, так і загроз її реалізації. У розробці соціогуманітарних проблем розвитку конвергентних технологій враховується необхідність комплексного дослідження соціологічних, політологічних, економічних, освітніх, управлінських, правових та інших аспектів проблемного поля їх соціогуманітарного функціоналу.

Конвергенція NBICS-технологій призводить до наймасштабнішого в історії перевороту в науковому та соціально-культурному житті. Концепт «NBICS» позначає взаємодію та інтеграцію природничих і соціогуманітарних технологій, що проникають у всі сфери людського існування. Абревіатура «NBICS» означає як конвергенцію наук, технологій, інновацій, так і конвергенцію людських можливостей, синергію антропогенних процесів, конвергенцію і дивергенцію соціоприродних сил. Конвергентній трансформації науки та технологій призвели до переходу цивілізації до шостого технологічного устрою (У. Бейнбридж, М. Кастельс, М. Роко).

Сучасні науково-технологічні революції призвели до появи моделі NBICS-конвергенції, яка оцінюється як головний чинник техногенної трансформації цивілізації, невідворотної і непрогнозованої взаємної конвергенції різних галузей наук та технологій. Людство отримало в розпорядження знання та технології впливу на фундаментальні першооснови та структури матерії. Головна проблема, що постає на цьому шляху, – це проблема преображення природи людини у повноті всіх її вимірів як суб'єкта соціокультурних практик у створюваному медіасередовищі (В. Лук'янець).

У другому розділі **«Магістраль медіапребражень людини»** аналізуються соціогуманітарні наслідки становлення медіаелектронної цивілізації під впливом глобального проникнення медіатехнологій в усі сфери суспільного життя.

Підрозділ 2.1. «Інтернет розумних речей як медіа-засіб преображення людини» присвячений дослідженню соціогуманітарного функціоналу розвитку Інтернету розумних речей. Уточнено ряд таких ключових понять медіафілософії,

як «розумна річ», «медіатори індивідуального користування», «мережа медіаторів спільного користування», «Інтернет людей», «Інтернет розумних речей».

Інтернет розумних речей впливає на всі соціально-гуманітарні практики планетарної цивілізації. Медіафілософський підхід досліджує Інтернет розумних речей у ракурсі його впливу на суспільство та весь комплекс біо-психо-соціо-духовних характеристик людини. Такий підхід дозволяє оцінити не тільки авангард можливостей Інтернету розумних речей, а й комплекс проблем, пов'язаних з впливом цифрових технологій на існування людини (Р. ван Краненбург). Показано, що «електронний помічник» стає таким самим учасником Інтернету розумних речей, як і людина, адже функціонує відносно автономно, хоча і згідно з комп'ютерною програмою, яку інстальовано в його електронній пам'яті. Такий учасник стає «розумним» у тому сенсі, що може самостійно здійснювати ряд когнітивних дій, які виконує людина. Його автономність обмежується тим, що він здійснює не свої власні цілі, а ті, що визначені в його електронній пам'яті.

Головним середовищем та інструментом комунікаційних трансформацій сучасної цивілізації стає Інтернет розумних речей як соціальна реальність, поле взаємодії людини, культури, технологій, що набувають складних емерджентних властивостей (М. Паетау). Транскомунікаційну практику таких медіативних взаємодій вже не можна пояснити в рамках інструментально-комунікативних підходів. Розвиток медіатехнологій призвів до виникнення нового формату медіакультурної взаємодії соціальних інститутів – інструментальної транскомунікації, що породжена медіадигітальним комунікаційним праксисом Інтернету розумних речей. Середовищем реалізації та розвитку медіадигітального комунікативного праксису стає сучасна глобальна мережа.

Підрозділ 2.2. «Людина в медіаелектронному культурному космосі» присвячений аналізу причин та соціогуманітарних наслідків впливу медіаелектронної цивілізації на буття людини.

Розглядаючи проблему розвитку штучно створених інтелектуальних систем, можна стверджувати, що людина надаючи системам з елементами штучного інтелекту «право» приймати рішення в різних галузях діяльності, потрапляє в середовище, яке керується вже не тільки нею, а й машинами. В результаті формується штучна інтелектуальна повсякденність, наділена новими властивостями порівняно з повсякденністю попередніх часів. Сучасною реальністю стає те, що штучні інтелектуальні системи активно взаємодіють із зовнішнім середовищем, тобто сприймають впливи навколишнього середовища і відповідним чином реагують на них. Розвиток інтелектуальних технологій виходить на такий рівень, який дозволяє пристрою взаємодіяти з будь-яким

необхідним об'єктом в глобальній мережі. Учасниками цієї інтелектуальної мережі стають «розумні речі», які за допомогою сенсорів і систем комунікації можуть самостійно, децентралізовано взаємодіяти між собою і з людиною (Д. Джиоева, О. Камалова, Є. Папченко).

Показано, що розвиток смарт-технологій на базі мемристорів, нейристорів, конектоміки призвів до створення численних підсилювачів людської сенсорики, або за термінологією медіафілософії, – медіаторів спільного користування, забезпечив проникнення людини в нано- та макросвіти. Забезпечення таких пристроїв автономністю на основі розуміння механізму роботи сенсорної системи людини привело до інтенсивного розвитку сенсорних технологій (Б. Варнек, Дж. Кахн). Розвиток смарт-речей, створених на базі таких сенсорних технологій, створює не тільки нову реальність, але і нові можливості сприйняття такої реальності. При цьому класичні погляди про людську сенсоріку перестають відповідати вимогам часу і потребують перегляду з урахуванням медіафілософського підходу. Прогрес смарт-технологій ставить перед ученими безліч старих наукових проблем і висуває на перший план ряд нових методологічних, соціальних проблем, осмислення яких потребує комплексного соціогуманітарного підходу, тобто повинно проводитися за участю дослідників з різних галузей науки. В умовах розвитку сенсорних мереж сенсорні мікрокомп'ютери стають більш автономними, можуть з великою точністю передбачити пошукові запити людини до їх надходження.

Підрозділ 2.3. «Експансія Big Data: формування нової медіаінфраструктури» присвячений проблемі трансформації методології та інфраструктури науки під впливом практики застосування потоків Big Data з використанням медіатехнологій. Сучасній науці під силу робота з великими обсягами експериментальних даних завдяки науковим методам, що орієнтовані на ефективну роботу з потоками Big Data.

Традиційна система виробництва знання епохи модерну не здатна ефективно взаємодіяти і використовувати когнітивний потенціал NBICS-технологій, забезпечувати роботу дослідників з потоками даних Big Data. Це призводить до необхідності медіатизації базису науки, її структурного апарату, шляхом впровадження когнітивних медіатехнологій, внаслідок чого формується медіакогнітивна інфраструктура – сукупність інструментів та сервісів, галузей та структур, що тісно інтегровані з когнітивними. Для медіаінфраструктури характерною стає зміна форм організації наукових досліджень, формування мереж віртуальних інформаційних ресурсів, створення віртуальних дослідницьких середовищ. В добу високої електроніки такі когнітивні практики, як збір масивів даних, збереження, трансляції, обмін й добування з них знань, здійснюється не тільки людьми, а й автономно функціонуючими комп'ютерними

пристроями. Це призводить до розширення експансії великих масивів даних практично в усі базові сфери життєдіяльності сучасного суспільства. Ефективність науково-дослідної діяльності на сьогодні перебуває в прямій залежності від ефективності доступу до цифрових даних і до сучасних медіаінструментів (Є. Журавльова, М. Кастельс, А. Сзалай).

Підрозділ 2.4. «Практика медіапреображень людини за допомогою засобів всеосяжного Інтернету речей» присвячений аналізу впливу медіа доби високої електроніки на всі сфери буття людини, практик медіапреображень людини в медіафілософському дискурсі. Стверджується, що медіа електронної ери, які прийшли на зміну традиційним медіа глибоко і багатопланово перетворюють не тільки глобальне соціоприродне середовище існування людини, а й преображають людину в повноті всіх її біо-психо-соціо-духовних вимірів.

Преображення людини відбувається за всіма вимірами її еволюційного становища, що акцентується в комплексних змінах людської природи в потенційному образі постлюдини (С. Хоружий, М. Епштейн). Відносини медіальної залежності інакше організують життя людини, змінюючи її буття. Медіатехнології змінюють життєвий простір сучасної людини, тобто простір її інтегрованості у світ, що забезпечує перебіг повсякденного життя людей. Доводиться, що багатовіковий процес преображення природи людини відбувався в динамічній взаємодії з медіасередовищем, впливу медіа на всі виміри людського буття.

ВИСНОВКИ

У висновках наводяться узагальнені результати дослідження в контексті поставлених мети і завдань. Висновки, отримані за результатами дисертаційного дослідження, полягають у такому:

1. Обґрунтовано, що медіафілософія постає провідним напрямом з осмислення соціогуманітарного потенціалу взаємодії людини із сучасними медіа. Становлення медіафілософського підходу відбувається під впливом філософської рефлексії над розвитком медіа.

2. У результаті аналізу змісту поняття «медіа» з'ясовано, що хоча медіа є предметом вивчення багатьох наук, їх галузеве значення є полісемантичним, концептуально не сформованим в рамках філософського дискурсу. В рамках медіафілософії медіа відводиться роль усюдисущого посередника всіх соціокогнітивних практик.

3. Показано, що медіареальність зазвичай розуміють як сурогатне середовище, що формується під впливом медіатехнологій. Віртуальна реальність, що конструюється цифровими медіатехнологіями, постає як

закономірний етап еволюції медіареальності. Медіареальність визначає умови існування людини, виступаючи середовищем трансляції соціокультурних практик сучасної цивілізації.

4. Проаналізовано медіатехнічне середовище доби високої електроніки, що представлено сучасними, інтегрованими конвергентними технологіями нового етапу технологічної революції, описаної концептом NBICS-революції. Це середовище розглядається як новий етап трансформації медіареальності, супроводжується інтенсифікацією рівня розвитку науки і техніки, появою нових структур суспільного життя. NBICS-технології задають нову стратегію розвитку цивілізації і потребують адекватного гуманітарного осмислення в широкому значенні слова. Новий технологічний устрій породжує численні загрози, протидія яким стала одним з актуальних завдань суспільства.

5. На підставі аналізу впливу медіатехнологій на соціоприродне середовище показано, що глобальними загрозами стають розробки в галузі нанотехнологій, робототехніки, мемристорної електроніки, штучного інтелекту, сенсорних технологій, які впроваджуються у рамках NBICS-революції та проникають в усі рівні живої і неживої матерії. Сама ж людина стає свідком нового еволюційного стану цивілізації, що трансформується під впливом застосування комплексу сучасних медіатехнологій.

6. Доведено, що Інтернет розумних речей як медіатор спільного користування трансформує соціально-гуманітарні практики сучасної цивілізації. Медіафілософський погляд на Інтернет розумних речей виникає як відповідна реакція філософської антропології на вплив медіатехнологічної революції на весь комплекс біо-психо-соціальних атрибутів людини. В Інтернеті розумних речей реалізується новий вид взаємодії технічних пристроїв і людини «пристрій управляє пристроєм». Показано, що практика використання різноманітних пристроїв спільного користування в умовах розвитку Інтернету розумних речей приводить до значного поширення таких штучних інтелектуальних систем, як техносенсорика спільного користування, медіакомп'ютерна сенсорика спільного користування, штучний інтелект спільного користування та ін.

7. Зроблено висновок про те, що медіасупільство конституюється революційним переворотом у сфері нових технологій. Вплив транскommунікаційних технологій поширюється на всі види людської діяльності. Медіатехнології ініціюють мережеву логіку трансформацій соціальної системи. Медіатехнологічна парадигма сучасного стану цивілізації заснована на медіазалежності. Важливою характеристикою такої парадигми стає конвергенція сучасних технологій у високоінтегровану систему.

8. Обґрунтовано, що медіатехнології впливають на життєвий простір сучасної людини, змінюючи характер перебігу повсякденного життя людей, їх спілкування, уклад їхнього безпосереднього особистісного буття. Життєсвіт людини під впливом медіатехнологій, медіасуспільства, медіакультури трансформується в її медіасвіт. Відбувається стиснення, ущільнення простору, його організація все більше залежить від специфіки та параметрів медіаторів.

9. Доведено, що медіатехнології перетворюють потоки даних в інформаційний ресурс суспільства. Ефективність роботи наукових структур залежить від якості та швидкості обробки інформації за допомогою медіаторів. Кластер когнітивних медіатехнологій істотно перетворює зміст і характер наукового пізнання, формує нові наукові методи та принципи, змінює підходи до роботи з інформацією та даними, розуміння проблеми розвитку людського інтелекту, впливає на світогляд людини, трансформуючи таким чином всю інфраструктуру науки. Традиційна система вироблення знання епохи модерну вже не здатна ефективно взаємодіяти і використовувати весь когнітивний потенціал NBICS-технологій, обробляти величезні потоки даних Big Data. Таким чином, весь базис науки, весь її структурний апарат збагачуються когнітивними медіатехнологіями, формується медіакогнітивна інфраструктура – сукупність інструментів, галузей та структур, що тісно синтезовані, інтегровані з когнітивними медіаінструментами.

10. Показано, що концепт міжмашинної взаємодії є одним з ключових питань медіафілософії, що включає в себе рефлексію всіх соціокогнітивних практик міжмашинної взаємодії, їх соціогуманітарний потенціал. Створення штучних інтелектуальних систем сенсорних пристроїв та їх автономізація разом з комфортизацією життя та широким застосуванням спричиняють зміну існуючої соціореальності, – шляхом її технізації. Використання сенсорних технологій без належної безпеки в проектах з посилення людської сенсорики та вивчення мозку загрожує зміною біо-психо-соціо-духовної природи людини.

11. Доведено, що актуальність і значимість проблематики медіасередовища зумовлена все більшим тиском на весь комплекс біо-психо-соціо-духовних якостей людини, на майбутнє антропосфери. Самі ж процеси та наслідки цифрової медіатизації є настільки складними і непередбачуваними, що не повинні залишатись осторонь соціогуманітаристики. Закономірним продуктом такого преображення може стати людина, іменована неологізмом «постлюдина». Постлюдина розуміється як гіпотетичний образ майбутнього людини, яка відмовилась від природного людського вигляду в результаті впровадження передових технологій. Сучасна людина перетворюється на експериментальний об'єкт для застосування медіатехнологій без належного етичного контролю з боку соціальних інститутів.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Статті у наукових фахових виданнях України:**

1. Генсіцький Ю. Д. Медіафілософія та інтернет розумних речей / Ю. Д. Генсіцький // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: ВЦ НУБіП України, 2013. – Вип. 9 (№ 127). – С. 126–140.
2. Генсіцький Ю. Д. Стратегія медіапреображення людини в добу постмодерну / Ю. Д. Генсіцький // Мультиверсум. Філософський альманах. – К., 2013. – Вип. 10 (№ 128). – С. 68–82.
3. Генсіцький Ю. Д. Медіакультура: трансгуманістичні апгрейди / Ю. Д. Генсіцький // Мультиверсум. Філософський альманах. – К., 2014. – Вип. 6–7 (№ 134–135). – С. 106–113.
4. Генсіцький Ю. Д. Соціогуманітарний потенціал розвитку сенсорних технологій / Ю. Д. Генсіцький // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. – К.: ВПК «Політехніка», 2015. – Вип. 2 (44). – С. 12–17.
5. Генсіцький Ю. Д. Філософсько-антропологічне значення штучно створених інтелектуальних систем / Ю. Д. Генсіцький // Антропологічні виміри філософських досліджень. – Д.: ДНУЗТ, 2015. – Вип. 8. – С. 86–96.
6. Генсіцький Ю. Д. Формування медіаінфраструктури Big Data Science в добу високої електроніки / Ю. Д. Генсіцький // Антропологічні виміри філософських досліджень. – Д.: ДНУЗТ, 2016. – Вип. 9. – С. 89–95.

Статті в інших наукових виданнях:

7. Генсіцький Ю. Д. Від транзисторів до мемристорів: антропосферні ризики / Ю. Д. Генсіцький // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Гуманітарні студії. – К.: ВЦ НУБіП України, 2014. – Вип. 203. – Ч. 1. – С. 121–128.
8. Генсіцький Ю. Д. Релігійні трансформації у сучасному інформаційному суспільстві / Ю. Д. Генсіцький, Ю. М. Шевченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Гуманітарні студії. – К.: ВЦ НУБіП України, 2015. – Вип. 228. – С. 152–157 (Автором досліджено соціокультурні наслідки проникнення сучасних інформаційних технологій в суспільне життя, що призводять до різноманітних релігійних трансформацій).
9. Генсіцький Ю. Д. Шведська модель впровадження e-government в Україні / Ю. Д. Генсіцький // Впровадження електронного врядування: досвід ЄС для України. – К.: ГО «Молодіжна ініціатива», 2015. – С. 79–86.

Матеріали наукових конференцій:

10. Генсіцький Ю. Д. Медіаелектронна цивілізація: парадигмальні зрушення / Ю. Д. Генсіцький // Придніпровські соціально-гуманітарні читання: III Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю, м. Дніпропетровськ, 29 листопада 2014 р.: тези доповіді. – Д.: ТОВ «Інновація», 2014. – С. 74–78.

11. Генсіцький Ю. Д. Медіакультура доби постмодерну / Ю. Д. Генсіцький // Україна – Греція в діалозі культур: Афонська спадщина, грецько-слов'янські зв'язки, мовні та наукові контакти: VI Міжнародна науково-практична конференція, Київ, 21–22 вересня 2015 р.: тези доповіді. – К.: «Міленіум», 2015. – С. 90–91.

12. Генсіцький Ю. Д. Стратегії преображення людини під впливом медіатехнологій / Ю. Д. Генсіцький // Антропологічні виміри філософських досліджень [Текст] : матеріали 5-ї міжнародної наукової конференції, Дніпропетровськ, 14–15 квітня 2016 р. – Д.: ДНУЗТ, 2016. – С. 127–129.

АНОТАЦІЇ

Генсіцький Ю. Д. Медіафілософський підхід до преображення людини.
– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.09 «Філософія науки». – Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. – Київ, 2017.

У дисертації здійснено аналіз комплексу філософсько-методологічних проблем, породжених сучасним преображенням людини, здійсненими за допомогою комп'ютерно-медійних засобів епохи високої електроніки. Філософсько-антропологічній рефлексії піддано такі ключові концепти, як «медіа», «медіареальність», «медіатехнології», «вплив NBICS-технологій на медіасферу», «культурний космос доби Big Data». Досліджується розвиток медіафілософського підходу до осмислення соціогуманітарних наслідків формування цифрової медіареальності.

Виявлено соціогуманітарний функціонал цифрових медіамереж, як мережі цифрових медіаторів, охарактеризовано їх вплив на соціоприродне середовище проживання людини. Доведено, що сучасні медіатехнології розширюють горизонти комунікаційного простору, в якому взаємодіють соціальні мережеві спільноти, перетворюють комплекс біо-психо-соціо-антропологічних вимірів людини. Розкрито характер формування транскунікаційного праксису міжлюдської і міжмашинної комунікації в умовах таких науково-технологічних революцій, як NBICS-революція, сенсорно-технологічна революція, «Big Data»-

революція та ін. Досліджено вплив когнітивної індустрії медіатехнологій на процес становлення Big Data Science, характер дослідницької роботи наукових співтовариств.

Розглянуто виклики техногенної цивілізації, що породжуються стрімким розширенням медіа-цифрової експансії в сучасному культурному космосі. Осмислено екзистенційну ситуацію людини, що виникає в процесі становлення медіаелектронної цивілізації.

Ключові слова: медіафілософія, медіафілософський підхід, преображення людини, медіа, медіареальність, медіатехнології.

Генсицкий Ю. Д. Медиафилософский подход к преобразению человека. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.09 «Философия науки». – Институт философии имени Г.С. Сковороды НАН Украины. – Киев, 2017.

В диссертации осуществлен анализ комплекса философско-методологических проблем, порождаемых нынешними преобразованиями человека, осуществляемыми с помощью компьютерно-медийных средств эпохи высокой электроники. Философско-антропологической рефлексии подвергнуты такие ключевые концепты, как «медиа», «медиареальность», «медиатехнологии», «влияние NBICS-технологий на медиасферу», «культурный космос эпохи Big Data». Исследуется развитие медиафилософского подхода к осмыслению социогуманитарных последствий формирования цифровой медиареальности. Обосновывается, что медиареальность как эпифеномен цифровых медиа влияет на восприятие реальности в культурном космосе NBICS-технологической цивилизации, а медиафилософский подход выступает ведущим дискурсом осмысления характера и последствий взаимодействия человека с современными медиаторами.

Выявлен социогуманитарный функционал цифровых медиа-сетей, сети цифровых медиаторов, охарактеризовано их влияние на социоприродную среду проживания человека. Цифровая медиасреда характеризуется как современный этап трансформации медиареальности, что приводит к появлению новых структур общественной жизни, преобразению природы человека. Доказано, что современные медіатехнології розширяють горизонти комунікаційного простору, в якому взаємодіють соціальні мережеві спільноти, перетворюють комплекс біо-психо-соціо-антропологічних вимірювань людини. Проведено дослідження концепта M2M як середовища міжмашинного взаємодіяння – одного з ключових питань медіафілософії, що включає в себе рефлексію всіх соціокогнітивних практик міжмашинного

взаимодействия, их социогуманитарный потенциал. Раскрыт характер формирования транскомуникационного праксиса межчеловеческой и межмашинной коммуникации в условиях таких научно-технологических революций, как NBICS-революция, сенсорно-технологическая революция, «Big Data»-революция и др. Доказано, что Интернет умных вещей влияет на социокультурные практики, способствует стремительному распространению различных «умных» электронных устройств, которые рассматриваются как медиаторы общего пользования (смарт-устройства, медиа-компьютерная сенсорика общего пользования, искусственный интеллект и др.).

Исследовано влияние когнитивной индустрии медиатехнологий на процесс становления Big Data Science, характер исследовательской работы научных сообществ. Анализируется то, как когнитивные медиатехнологии трансформируют методологию научного познания, влияние Big Data на развитие инфраструктуры науки. Обосновывается, что Интернет умных вещей, функционирование искусственно создаваемых интеллектуальных устройств, среда M2M определяют магистральные направления развития и эффективность производства научных знаний.

Рассмотрены вызовы техногенной цивилизации, порождаемые стремительным расширением медиа-цифровой экспансии в современном культурном космосе. Осмыслена экзистенциальная ситуация человека, возникающая в процессе становления медиаэлектронной цивилизации. Анализируются перспективные стратегии преобразования человека под влиянием трансформаций медиакультуры.

В результате проведенного исследования стали более понятными: во-первых, ключевые факторы современного осмысления долговременного процесса становления медиаэлектронной цивилизации; во-вторых, главные факторы ускорения информационно-медийной экспансии в современном культурном космосе таких феноменов, как техно-сенсорика, медиа-компьютерная эмоциональность, искусственный интеллект общего пользования и др.; в-третьих, эпоха высокой электроники, вызвавшая колоссальную интенсификацию взаимодействия всех социальных институтов, изменившая режим глобального межкультурного диалога, инициировавшая целый каскад изменений в организации общественной жизни; в-четвертых, специфика современных медиапреобразований человека; в-пятых, ряд когнитивных медиатехнологий, которые трансформируют методологию и инфраструктуру нововременной науки.

Становится очевидным, что медиатехнологически преобразенный человек превращается не только в производственную силу постиндустриального общества, но и главный субъект глобальных обновлений всех сфер когнитивно-

преобразовательной деятельности техногенной цивилизации. Обосновываются предпосылки к формированию комплексного этического контроля развития медиаэлектроники со стороны общественности и научного сообщества.

Ключевые слова: медиафилософия, медиафилософский подход, преобразования человека, медиа, медиареальность, медиатехнологии.

Gensitskiy Y. Mediaphilosophical Approach to the Human Transfiguration.

– Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of philosophical sciences, specialty 09.00.09 «Philosophy of science». – H. Skovoroda Institute of Philosophy, National Academy of Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The thesis made an analysis of the complex philosophical and methodological problems posed by the current transfiguration of human, carried out with the help of computer-era high of mediaelectronics. The philosophical-anthropological reflection subjected to such key concepts as «media», «mediareality», «mediatechnologies», impact of NBICS-technologies to the mediasphere», «cultural space era of Big Data». Investigate the development of the mediaphilosophical approach to understanding the sociohumanitarian consequences of the formation of a digital mediareality.

Identified sociohumanitarian functionality of digital media networks, as mediators digital network, characterized by their impact on the social and natural environment of human living. It is proved that modern media technology are expanding the horizons of communication space in which interact with social networking community, transforming the complex bio-psycho-socio-anthropological dimensions of man. Disclose the nature of the transcommunication praxis of interpersonal communication and inter-machine communication in stipulation of scientific and technological revolution as NBICS-revolution, sensor-technological revolution, «Big Data»-revolution et al. The effect of cognitive industry mediatechnologies on the process of becoming Big Data-science, nature of scientific research communities. We consider the challenges of technological civilization posed by the rapid expansion of digital mediaexpansion in the contemporary cultural space. Comprehend the human existential situation arising in the process of formation of mediaelectronic civilization.

Keywords: mediaphilosophy, mediaphilosophical approach, human transfiguration, media, mediareality, mediatechnology.

Підписано до друку 18.10.2017 р. Формат 60×90¹/₁₆. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Наклад 120 прим. Зам. № 1617

Друк: «Карат Лтд», 03194, м. Київ, вул. Литвиненко-Вольгемут, 2-а.
Тел.: +380 (44) 229-11-40, (50) 355-72-92, e-mail: karat@karat.in.ua
Свідоцтво ДК № 163 від 01.09.2000 р.

